

Egy Bartók-kutató műhelyéből

III.

KODÁLY-LEVÉL

Semmi sem természetesebb, mint az, hogy egy Bartók-kutató műhelyéből Kodály-levél is előkerül.

Bartók és Kodály a magyar zenetörténet két kor- és sorstárs géniusza, a hazai zeneélet ikercsillaga. Vikár Béla magyar dioskuroknak nevezte őket, igaza volt. Az európai művelődéstörténet két legtalányosabb alakja, barátságuk története még feldolgozásra vár.

Denijs Dille mondotta róluk húsz esztendővel ezelőtt: „...Ugyanarra az eszményre törekedve, egymást kiegészítve, egészen ritka kölcsönös megértéssel, páratlan kitartással és nem mindennapi géniusszal” törtek a cél felé. Hozzátette azonban: „...a dolog még nem eléggé érett; mert ahhoz, hogy ezt komoly tanulmány tárgyává tegyük, sokkal több adatra, több bizonyító anyagra van szükség... Ez a munka — folytatta a belga professzor — egy fiatal kutatóra vár, aki remélhetőleg magyar lesz. Mert csakis egyes magyar jellegzetességek és magyar események elmélyült ismerete teszi majd lehetővé azt, hogy a Bartók—Kodály-kapcsolat jelentőségét és sokoldalúságát fel lehessen tárni...”

E szavakból sok minden kiderül, legfőbb tanúságtételük azonban ez: ha jól sáfárkodunk az egyik örökségével, a másik örökét is óhatatlanul megidézzük. Életrajzi megoldásokhoz is közelebb jutunk.

*

A Bartók-levelek gyűjtésének több mint harmincéves múltja van, tele a kutatás szorongató izgalmaival, de fényes eredményekkel is, nagy feloldódásokkal.

Kodály leveleiből mindeddig egyetlen kötetet sem mutathatunk fel.

E paradox helyzet magyarázata részben a két mester különbözőképpen szakadó életfonalára: Kodály több mint húsz évvel élte túl barátját. Bartók 1945. szeptember 26-án halt meg, Kodály 1967. március 6-án. Jóval később indulhatott meg a kutatás.

Kodály leveleinek gyűjtése inkább egy csendes korallsziget építésének jegyében indult, annak minden előnyével, de hátrányával is. Nem jelentkezett olyan robbanással, mint Bartóknál, hiányoztak azok a dokumentumok is, amelyek láncreakciót idéztek volna elő — előmozdítván ezzel a gyűjtés további menetét, kiterjesztésének alkalmát.

Rendkívüli jelentősége van annak, hogy Legány Dezső és Eősze László két kötetre való több száz levél összeállításával Kodály-levelek kiadását készíti elő. Ezek a levelek, megjelenésükkor, nemcsak a Kodály-kutatást mozdítják elő, hanem a Bartók-kutatást is segítik, Bartók portréját új oldalról világítják meg.

Már a különböző Bartók-kötetek levelezési anyagának időrendi összeillesztése is sok meglepetéssel szolgált; kiderült, hogy ezek a levelek gyakran egymást értelmezik, kiegészítik, korrigálják, így vált egyre teljesebbé és pontosabbá a Bartókról alkotott kép. Hasonlóképpen interpretálhatja-kontrasztálhatja majd egy-egy Kodály-levél Bartók egy-egy levelét, esetenként meglepő felfedezésekre juthatunk!

*

Semmi sem természetesebb, mint az, hogy a Bartók-kutatás műhelyéből Kodály-dokumentum kerül elő. Az azonban valóban különös, hogy a Kodály-levelek közt időrendben — legalábbis eddig — a „legelső” itt bukkan fel.

Legány Dezsőtől kapott szíves tájékoztatás szerint a készülő gyűjteményes ki-

adás első levelei a század elejéről valók. E szóban forgó levél azonban 1898. augusztus 31-én kelt, pillanatképet rögzít a tizenhat éves ifjú érdeklődésének fordulójáról, valami rendkívül fontos mozzanatról életében, amiről eddig csak közvetett információink voltak; élményt adó bizonyosságunk, méghozzá ennyire időponthoz rögzített azonban nem.

Címzettje (Tibor) ismeretlen, annyi azonban a levél szövegéből kideríthető, hogy idősebb diaktársról lehet szó, aki Kodályt Katona József történeti tragédiájának (vagy valamilyen parafrázisának) megzenésítésére — betétmuzsika komponálására — ösztönzi, valamiféle együttműködést ajánl, más iskolába jár (más iskolában működő fiatal tanár?), más önképzőkörben működik, talán a régi Bars megyei Teplafőn...

A levél azt a pillanatot rögzíti, amikor a fiatal Kodály — nem az iskola, hanem egy korban előtte járó, érettebb egyéniség ösztönzésére — a magyar irodalom fontosságára döbben rá. És elhatározza, hogy belemélyed. Ebben a pillanatban születik meg a későbbi Eötvös-kollégista bölcsész, a magyar—német szakos egyetemi hallgató, aki csakhamar egy kivételes műveltség hordozójává lesz.

Eősze László *Kodály Zoltán élete és munkássága* című könyvéből tudjuk, hogy Kodály édesapja 1892 óta Nagyszombat vasúti állomásának legfőbb irányítója, főnöke volt, fia ekkor lépett — tízéves korában — az érseki főgimnáziumba, hogy ott járja végig a középiskola akkor nyolcosztályos fokozatát. A levél írásakor már elvégezte a hatodik osztályt és a következő tanév próbája előtt áll. Ekkor már jelentős zeneszerzői sikerre tekint vissza a tizenhat éves ifjú. A gimnázium zenekara ez év (1898) februárjában előadta Kodály első zenekari művét, egy Nyitányt. Tehetségére sokan felfigyeltek, a levél címzettje — Tibor — is erre alapítja terveit, a zseniális fiatal muzsikusból keresi szövetségését. A levél további figyelemre méltó részlete Kodály érzékenysége az önképzőköri élet iránt, hasznos lenne most, ha erről a működéséről már valamivel többet tudhatnánk.

*

A levél xeroxmásolata Molnár Antal levelesládájából került elő — a jeles professzor szívességéből különböző egyéb levelekkel.

Sajnos, további adatok nincsenek birtokunkban. Azt sem tudjuk már, hogy közelebről honnan származik ez a levél. Így a közléséért további köszönetet csak egy ismeretlennek, élőnek vagy holtak mondhatunk.

Nagyszombat, 1898. aug. 31.

Kedves Tibor!

Eszméjét kitűnőnek tartom. Bánk-bán — helyes! legyen tehát Bánk-bán. Meg is szereztem már és legközelebb lángoló buzgalommal fekszem majd neki.

Különben az idei tananyagomba tartozik, de amint buzgó tanáraitam ismerem, vagy nem, vagy pedig hiányosan fogjuk tárgyalni.

Meg kell azonban vallanom, hogy bizonyos megszégyenülési érzettel olvastam levelének azon részét, melyben kiemeli, hogy a magyar irodalom ismerete az első. En pedig mostanáig meglehetősen elhanyagoltam... de majd igyekszem pótolni.

Es most, elérkezett megint az iskolai év — tanuljunk tehát (!)... Jaj, olyan kellemetlen lesz nekem az az utált iskolaport színű. Most óhajtom már, vajha ennek az évnek is harangoztak volna, olyan unalmas lesz az nekem! Vigasztalódom azonban, mindenkinek meg lévén a baja...

Kérem tudassa majd egy kártyán az új címét, ha már Tepláról eltávozott. Aztán pedig Bánk-bánnak! Reményem, hogy a kitűzött hónap elég lesz, aztán tárgyalhatunk.

Érdeklík önt az önképzőkör ügyei? Ha igen, arról is írok egyetmást, s ha önök-nél is van, igen örülnék, hogyha ugyanazt tenné. Természetesen nem azonnal. Nálunk csak szeptember vége felé szokás az alakuló gyűlést tartani, mely rendesen igen zajos. No de erre még ráérünk, addig is éljen boldogul.

Sok üdvözléttel

Kodály Zoltán